

מגילת ישי מנחה

פרשת משפטים
יא אדר א תשע"ט
גליון סב

← איסור הזחת החושן מעל האפוד שלא בשעת עבודה
← איסור העלת קטורת זרה ונסכים אם הם לא אחד או שני לאוין

גליון תורני, הארות והערות בספר מנחת חינוך מלוקט מדברי האחרונים

הלכות מלכים (ג)

רבינו המנחת חינוך כתב בספרו (צ, ג עמוד) בזה"ל 'דעתי אי"ה לחבר חיבור מיוחד להר"מ הלכות מלכים', וכן ידוע שהיה בדעתו לכתוב קונטרס על דיני בן נח, שיהיה חלק מספרו על הלכות מלכים. לכן אמרנו נלקטה נא באמרים מדברי רבינו מה שכתב בספריו על הלכות מלכים, ונכנסם לפונדק אחד והיו לאחדים כרצונו הטהור.

אשה שירשה מלכות מאביה אם ראויה היא להיות מלך

פ"א ה"ה

אין מעמידין אשה במלכות שנאמר עליך מלך ולא מלכה וכן כל משימות שבישראל אין ממונים בהם אלא איש.

הנה בהלכה זו חידש רבינו חידוש גדול, וזה שאף שאי אפשר למנות אשה למלך עכ"ז יתכן שע"פ תהיה אשה מלכה, וז"ל במצוה תצ"ו אות ב', ואפשר לומר דוקא בתחלת המינוי, אבל בירושה אם הניח בת אפשר דאף הבת יורשת המלוכה, כמו שכתב הגאון בעל נודע ביהודה במהדורא קמא בחלק חושן משפט סי' א' לענין קהל גרים דאף אם אמו גורת מכל מקום כיון דנפקא לן משום תשים וגו' מקרב אחיך, היינו תחלת השימה, אבל אם הוא בירושה שפיר דמי דלא הוי שימה. וביזה יישב על רחבעם שבא מנעמה העמונית ובס"ד יבואר לקמן [מצוה תצ"ח אות א'], הכא נמי שום וגו' מלך ולא מלכה, אבל בירושה אפשר מלכה גם כן, וצ"ע. ואפשר כיון דילפינן בספרי כאן הירושה מהא דכתיב הוא ובניו וגו', אפשר דבניו ולא בנותיו, ואינם יורשים כלל המינוי שלו רק זכרים. ונראה דבני בתו הזכרים הם ג"כ יורשים אע"פ דבאו מכה בת, עיין ביבמות [ס"ב ע"ב] וצ"ע.

והנה אם היה כן בירושה אף מלכה שפיר דמי, א"כ כיון דקיימא לן [במנות כ"ב ע"א] מי שיש לו בן מכל מקום אפילו ממוזר הרי הוא כבנו לכל דבר, א"כ יורש המלוכה גם כן, אף שבתוספתא סנהדרין פ"ד ה"ו והגהות מיימוניות מביאו כן פ"א ה"ד מבואר דאין ממונין אלא מן המשיאין לכהונה דכתיב שום וגו' מקרב וגו' ממובחר וכו', אפשר ג"כ דרק לענין התחלה, אבל בירושה שפיר דמי כיון דירש מן התורה, ועיין ביבמות פרק כיצד כ"ב ע"ב בסוגיא דמי שיש לו בן וכו' בתוס' ד"ה בן. ואף דלא יהיה דבר זה לעתיד לבוא כי כולם יהיו זרע אמת אין בהם דופי, מ"מ על זה הוי דרוש וקבל שבר, כיון דהדינים נוהגים לדורות ולהגדיל תורה ויאדיר.

האחרונים ציינו שכבר מצינו שהאברבנאל בפירושו עמ"ס אבות על הא דתנו (י.ו.י.) שהמלכות נקנית בשליש מעלות, ומפרט שם המעלות כתב בזה"ל ולכן נראה למנות המעלות האלה באופן אחר והוא זה, הא' שיהיה המלך מישראל מפאת אביו ומפאת אמו, הב' שאין מעמידין אשה במלכות ואינה יורשת מלכות, ע"כ, הרי ששלל שום צד שאשה ראויה למלכות.

גם בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שיי"ב אות עב-עד, ויומא דהילולא דיליי

איסור הזחת החושן מעל האפוד שלא בשעת העבודה

ולא יזח החושן מעל האפוד (כה, כח).

כתב רבינו המנחת חינוך (ק אות ב) ואינו מבואר כלל בר"מ ובש"ס דדוקא בשעת עבודה חייב, ונראה דחייב תמיד אם פורק חיבורן בדרך קלקול, והרב המחבר כתב דבשעת עבודה דוקא חייב בלאו הוה, ואינו יודע מאין יצא לו זה, ותמוה דמפורש להיפך במכות כ"ב ע"א, דיש חורש תלם אחד וכו' יום טוב וכהן ונייר בבית הקברות, מתקוף לה אביי ולחשוב נמי מוזה חושן מעל האפוד וכו', ושם הוא חורש בבית הקברות ואינו בשעת עבודה, ופשוט ליה לאביי דחייב בכל ענין. עי"ש וצ"ע.

ובאמת גם הסמ"ג (לאוין סימן רצט) ס"ל כדעת החינוך שאיסור שלא יפרק את החושן מעל האפוד הוא בשעת עבודה.

וכעין קושית רבינו מגמ' דמוס' מכות כתב הפנים יפות בפרשת צו (ויקרא ה.ו.) שכתב בתוך דבריו דמקשה אביי על מתניתין דיש חורש תלם אחד ולחשוב המוזה את החושן והרי שם איירי שעמד בבית הקברות, ע"כ צ"ל בכל ענין חייב אפילו שלא בשעת עבודה, וכן הקשה המעיין החכמה ועוד כמה אחרונים.

בספר חשבונות של מצוה להאדר"ת כתב לתרין שקאי אליבא המ"ד שהציץ מרצה רק בעודו על מצחו, ולפי אותו המ"ד היה הכהן גדול לובש בגדיו בכל יום, ובכל עת שירצה היה יכול ללובשן כדי לרצות, ולא היה צריך להיות לבוש בבגדי כהונה דוקא בהיותו בבית המקדש ואירע שהיה בבית הקברות, וזה נקרא בשעת עבודה. אלא שלפ"ז מתי נקרא שלא בשעת עבודה. וע"ד האדר"ת כתב הכלי חמדה בספרו חמדת ישראל (קונטרס נר ישראל חלק הלאוין) ולכן הוסיף שכל זמן שהוא שעת עבודה אע"פ שאינו עובד עבודה מקרי שעת עבודה ודוקא כשאינו שעת עבודה כלל כגון בלילה ולאחר הקטרת אימורין דשוב ל"צ ציץ לריצוי קרי שלא בשעת עבודה ואז אה"נ דאינו חייב אם מוזה החושן מעל האפוד.

בספר הר צבי העלה לדבר פשוט שאין צריך להיות דוקא הכהן גדול שמוזה החושן מעל האפוד אלא אפי' אחר שמוזה חייב, וא"כ יתכן שהכהן גדול עומד בבית המקדש וכהן שעומד בבית הקברות הוא שמוזה החושן מעל האפוד הלבוש בבגדי כהונה, גם כתב ד"ל דמייירי שהיה חוץ לבית המקדש על שחיטת הפרה.

בספר פרדס יוסף תירוץ דמייירי שהיה בשעת מלחמה ואמרין שנשאלין באורים ותומים בח' בגדים וזה ג"כ נקרא עבודה והיו אז בשדה.

הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו דרך חכמה (כלי המקדש ט, י ביאור ההלכה ד"ה והמזיח) כתב שאין כוונת שעת עבודת שנקט החינוך והסמ"ג שעת עבודה ממש, די"ל דבשעת עבודה הכוונה כשלבשן והולך לעבוד עבודה, וזה יתכן כשלבשן לעבודה ה' א' חורש שם בחצר ופגע בחשן, ואע"ג שכתב הרמב"ם שצריך להיות דרך קלקול י"ל שאין כוונתו דוקא כשנתכוין לקלקלו ורק לאפוקי שדרך תיקון אין חייב, עי"ש.

איסור העלת קטורת זרה ונסכים הם לאו אחד או שתי לאוין

לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו

עליו (ל, ט).

כתב המנחת חינוך במצוה קד שלא להקטיר ולהקריב על מזבח הזהב (אות ב) ואני תמה על כל מוני המצוות למה לא מנו בשני לאוין, לאו להקטיר עליו ולאו דנסך, כיון דכתיב בכל אחד תיבות לא, לא תעלו וכו' ונסך לא וכו', אבל כאן פשוט שהוא שני לאוין לכולי עלמא, ולא שייך ג"כ לומר שהוא טעם אל מצוה הקודמת, דמה טעם לזה, וכל אחד לא יליף מחבירו, והיא אכילה ושתיה, אפשר דקפיד רחמנא על אחד, ע"כ כתבה התורה שניהם, אם כן הוה להו שני לאוין, ונפק"מ לענין מלקות ג"כ, דלדעת הר"מ בפ"ח מסנהדרין ה"ג, דעל הנפרטים בלאו אחד לוקין על כולם רק מלקות אחת, וכאן בהקטיר וניסך למה אינו חייב שתי מלקות, דהם שני לאוין, ועיין בספר המצות, שהוא צריך עיון גדול.

ובכר העיר הגר"פ בפירושו על ספר המצות לרס"ג (ל"ה קפ"ד קפ"ה) שהבה"ג וסייעתו לא מנו שני לאוין אלו כלל, חוץ מהר"ש בן גבירול ז"ל באזהרותיו, שאע"פ שגם הוא הולך תמיד בעקבות הבה"ג מ"מ מנה שני לאוין אלו, ואין ספק אצלי שכן היה בנוסחת הבה"ג שלפניו, אבל הרמב"ם ז"ל וכל הבאים אחריו מני שני לאוין במצוה אחת, כמש"כ בסה"מ (לאוין פ"ב) וז"ל שהזהירונו מהקריב שום דבר מהקרבנות במזבח הזהב שבהיכל והוא אמרו יתעלה לא תעלו עליו קטרת זרה וכל מי שהקריב עליו או נסך עליו זולת מה שעבר לוקה, עכ"ל עיי"ש, הרי שכלל קרבנות ונסכים באזהרה אחת, והוא תמוה טובא דהרי שני לאוין חלוקין הן, וכבר השיג עליו הרלב"ג ז"ל בפרשתינו, אלא שכתב והיא ג"כ מצות לא תעשה לפי דעתו, אך הרב המורה לא מנחה ודעתו רחבה מדעתנו, עיי"ש עוד מש"כ הגר"פ בזה.

ובמשיך לבאר שבכל שררה כל הראוי ליורשו ולא דוקא בן אלא גם בן בתו יורש (עיי' ברמב"ם הל' כלי המקדש ד, ב), משא"כ במלכות בית דוד בעיני בניו הזכרים, וע"ז כתב האבנ"ז ואין להקשות בתו גופה תירש המלכות ואף דכתב תקים עליך מלך ולא מלכה זו אין ישראל מקיימים רק ממילא הוא לה ודומה לרחבעם שהומלך אף שאמו אינה מישראל רק משום שהיא כירושה וכן כתב הנ"ב (מהדו"ק מחז"מ סי' א) דאינו בכלל תקים ה"נ לענין מלכה נאמר בן ותירש הבת גופה והיא מבני דוד הזכרים ומתייחסת אליו, דהא ליתא שהרי העמדת מלכות הוא למשפטים ולמלחמות ואשה פסולה לדון וגם לאו בת מלחמה היא ככריש קידושין, וע"כ כתב החינוך [מ' תר"ג ד' תר"ד] שאין נשים מצווה במחייבת וזכירת עמלק, ואי אפשר שתירש המלכות רק אם ישראל יקבלו אותה דקיבלו מהני בממון אפי' בפסולין, וכיון דמצד קבלתם תהי' שוב הוא בכלל תקים מלך ולא מלכה.

וראי' שזהו הגדרתו של המנחת חינוך ממה שכתב להלן (אות ד) ונראה פשוט, כיון דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו, הכא נמי לענין הלאו הקטרת עולה ונסך גם כן נוהג במקום המזבח, ואם נעקר והקטיר קטורת זרה במקום המזבח לוקה, ברם זה רק לפי הבנתו של המנחת חינוך, שהאיסור הוא על המקריב ולכן אם במקום זה אפשר להקטיר קטורת אסור גם להקטיר שום דבר זר, אמנם אם האיסור הוא מצד המזבח שאין מקריבין עליו דבר אחר, יתכן שבמקום המזבח אף אם מותר להקריב קטורת במקומו, מכל מקום האיסור שלא להקריב קטורת זרה במקומו ליכא, כי באיסור הוא מצד המזבח שאין מקריבין עליו דבר אחר. [ובזה נתיישב למה הרמב"ם כלל דין זה בהלכות כלי המקדש ולא בהלכות איסורי מזבח או פסולי המוקדשין, אלא כיון שהוא מדין חפצא המזבח מקומו הוא בהלכות כלי המקדש.] עכ"ל.

ובזה נראה ליישב הערת רבינו (אות א) שדן אם חייב על זריקה על גבי המזבח וז"ל ואינו מביאר מה הדין בזרק, דאפשר דוקא הקטרה על אישים אסרה תורה, כמו שנאמר לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה, דכל אלו נקטרים לאישים, אבל זרק שהוא לאו הבא מכלל עשה אין לוקין על זריקה, והרב המחבר כתב כאן דלוקין על זריקה, ולכאורה מנא ליה. ויתכן לומר שכל זה הוא רבינו לשיטתו שהאיסור הוא על המקריב ובוה יש לדון אם אם העלה על גבי המזבח באופן של זריקה אם יתחייב עלה או לא, אבל אם נאמר שהחינוך ס"ל שהאיסור הוא מצד המזבח, שאין ראוי לגבי המזבח שום קטורת זרה, א"כ ה"ה העלה על גבי המזבח באופן של זריקה, שעל ידו נמצא על המזבח דבר שאין ראוי לו עבר על הלאו.

וזהו כוונת רש"י בהמשך הפסוק (י"א) לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה וגו' קדש קדשים הוא לה, ופירש"י המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת, שאין זה רק טעם להאיסור אלא ההגדה של האיסור, כי המזבח אינו מקודש לעבודה אחרת, ועיין בעיונים והערות במנחת חינוך מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל.

המשך יבוא

<p>הר"ר מרדכי גרליץ טיברג הי"ו לרגל אירוסיו בנו נ"ו בשעטו"מ</p>	<p>הר"ר ניסן שישקא הי"ו לע"נ שרה בת אלעזר האפנער ט' אדר תש"ה חיים קלונימוס קלמן בן שמואל סובול ט' אדר ב' תשל"ד</p>	<p>הרה"ג ר' אליעזר דוד לייפר שליט"א אב"ד טעמשוואר יצ"ו לרגל איסורי בנו ירחמיאל ישראל יצחק נ"ו בשעטו"מ</p>
<p>הר"ר שמעון אלעזר טיברג הי"ו לרגל לידת בנו נ"ו בשעטו"מ</p>	<p>צבי הירש בן חיים קלונימוס קלמן סובול יד אדר תשל"ד יענטא בת אברהם קרויט (קלאפפער) טו אדר א' אליהו חיים בן יחיאל מיכל קרויט ז' אדר</p>	<p>הר"ר מנחם פרידלאנדר הי"ו לרגל אירוסיו בתו שותח' בשעטו"מ</p>